

Y. Fraenkel, Paronomasia in Aggadic Narratives, Scripta Hierosolymitana 27 (1978), pp. 42-51.

כעת בעברית: י' פרנקל, סיפור האגדה — אחדות של תוכן וצורה, הקיבוץ המאוחד, 2001, עמ' 189-197.

י' ברקאי, הסיפור המיניאטורי, ירושלים מכון שוקן, תשמ"ו, עמ' 43 ואילך.

י' רוזנסון ומ' כ"ץ, שבילי אגדה א (תשנ"ט), עמ' 8-14.

א' שונאן, "אין מים אלא תורה" נהרות ובארות מים בסיפורים על חכמים". "כאפיקים בנגב" על המים במקרא ובספרות חז"ל, חוג בית הנשיא לתנ"ך ולמקורות ישראל, יג, תשנ"ח, עמ' 25-38.

א' קוסמן, "ריקה כמה מכוּער אתה!", הארץ, ט"ז בתשרי תשנ"ח, (17.10.97), עמ' 27.

11. רבי ינאי והרוכל (ויקרא רבה, פרשה טז ב)

בסיפור שלפנינו הבאנו את חלקו האחרון של הסיפור בשני נוסחים, מכיוון שיש הברלים משמעותיים ביניהם, המשנים את הניתוח הספרותי של הסיפור.

התרגום מארמית

- 1 מְעֵשָׂה בְּרוּכָל אֶחָד שְׁהִיהָ מְחֹר פְּעִירוֹת הַסְּמוּכוֹת לְצַפּוּרֵי
- 2 וְהָיָה מְכַרְיוֹ וְאוֹמֵר "מִי שְׂרוּצָה לְקִנּוֹת סָם חַיִּים יָבֹוא וְיִקָּח".
- 3 נִכְנָם לְעִיר עֶכְבְּרָא,¹ נִתְקַרַב לְבֵיתוֹ שֶׁל רַבִּי יַנְיָא.
- 4 הָיָה יוֹשֵׁב וּפּוֹשֵׁט² בְּמַרְקְלִינוּ, שָׁמַע אוֹתוֹ מְכַרְיוֹ "מִי שְׂרוּצָה לְקִנּוֹת סָם חַיִּים".
- 5 הִשְׁקִיף עָלָיו רַבִּי יַנְיָא, אָמַר לוֹ: "בּוֹא, עֲלֵה לְכָאן, מְכוֹר לִי".
- 6 אָמַר לוֹ: "לֹא אֶתָּה צָרִיד לוֹ — לֹא אֶתָּה וְלֹא שְׂבָמוֹתְךָ".
- 7 הִטְרִיחַ עָלָיו.³
- 8 עָלָה אֶצְלוֹ,
- 9 הוֹצִיא לוֹ תְּהֵלִים,
- 10 הִרְאָה לוֹ פְּסוּק "מִי הָאִישׁ הִחְפֵּץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב" (תהלים לה, יג),
- 11 מַה כָּתוּב אַחֲרָיו "נִצֵּר לְשׁוֹנֵךְ מֵרַע וּשְׁפָתֶיךָ מִדְּבַר מְרָמָה.
- 12 סוּר מֵרַע וַעֲשֵׂה טוֹב בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרַדְּפֵהוּ" (שם שם יד-טו).

נוסח ב ⁵	נוסח א ⁴
אָמַר רַבִּי יַנְיָא:	אָמַר רַבִּי יַנְיָא:
אָף שְׁלֵמָה מְכַרְיוֹ וְאוֹמֵר	כָּל יָמֵי הַיִּיתִי קוֹרָא אֶת הַמְּקַרָּא הַזֶּה
"שׁוֹמֵר פִּי וְלִשְׁוֹנוֹ שׁוֹמֵר מְצֻרוֹת	וְלֹא הַיִּיתִי יוֹדַע הֵיכָן הוּא פְּשׁוּט,
נִפְשׁוּ" (משלי כא, כג).	עַד שֶׁבָּא רוּכָל זֶה וְהוֹדִיעַנִי
אָמַר רַבִּי יַנְיָא:	"מִי הָאִישׁ הִחְפֵּץ חַיִּים".
כָּל יָמֵי הַיִּיתִי קוֹרָא הַפְּסוּק הַזֶּה	אָמַר רַבִּי חַנְיָא:
וְלֹא הַיִּיתִי יוֹדַע הֵיכָן הוּא פְּשׁוּט,	אָף שְׁלֵמָה מְכַרְיוֹ וְאוֹמֵר
עַד שֶׁבָּא רוּכָל זֶה וְהוֹדִיעַנו	"שׁוֹמֵר פִּי וְלִשְׁוֹנוֹ שׁוֹמֵר מְצֻרוֹת
"מִי הָאִישׁ הִחְפֵּץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים	נִפְשׁוּ" (משלי כא, כג)
לְרֵאוֹת טוֹב".	שׁוֹמֵר מְצֻרַעַת נִפְשׁוּ.

המקור בויקרא רבה (פרשה טז על פי מהדורת מרגליות, עמ' שמש-שנא)

- 1 מעשה ברוכל אחד שהיה מחזר בעיירות הסמוכות לציפורי והיה מכריז ואומר מן דבעי למיזבן סם חיים ייתי ויסב עאל להרה עכברא קרב לכיתיה דרבי יניי
- הוה יתיב ופשט במרקליניה שמעיה מכריז מן דבעי למיזבן סם חיים
- 5 אודיק עליה רבי יניי אמר ליה תא סוק להכא זבין לי אמר ליה לא את צריך ליה לא את ולא דכוותך אמרח עליה סליק לגביה הוציא לו תהלים
- 10 הראה לו פסוק מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב (תהלים לד, יג) מה כתיב בתריה נצר לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה סור מרע ועשה טוב כקש שלום ורדפהו (שם שם יד-טו)

נוסח א

נוסח ב

אמר רבי יניי:	אמר רבי ינאי:
כל ימי הייתי קורא את המקרא הזה	אף שלמה מכריז ואומר
15 ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט,	15 "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו".
עד שבא רובל זה והודיעני	
"מי האיש החפץ חיים".	
אמר רבי חני:	אמר רבי ינאי:
אף שלמה מכריז ואמר	כל ימי הייתי קורא הפסוק הזה
	ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט,
	עד שבא רובל זה והודיעני
20 "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו"	20 "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב".
שומר מצרעת נפשו.	

ספרות נבחרת:

א' שנאן, "רבי יניי, הרוכל והאדם המשופע — עיון בתשחיתם של שני סיפורים במדרש ויקרא רבה", בקורת ופרשנות 30 (תשנ"ד), עמ' 15-23.

- 1 עכברא — שוכנת בגליל העלין דרומה לצפת, עיר מושבו של רבי יניי.
- 2 ופושט — לומד ומפרש.
- 3 הטריח עליו — הפציר בו.
- 4 כך במהדורת מרגליות, על פי חלק מכתבי היד של המדרש.
- 5 כך ברפוסים הרגילים, במהדורת מירקין ובחלק מכתבי היד של המדרש.